

Hvala Bogu, nimamo papeža

Morettijeva apokalipsa

Marko Bauer

*»Toliko bolj kot nihilizem postaja normalen,
postajajo simboli praznine strašnejši od sim-
bolov moči.« Ernst Jünger, Preko črte*

Pastoralni stand-off v *Habemus Papam*: imamo papeža

Razlog, da se ne spraviš gledati *Habemus Papam: imamo papeža* (2011), je tisto, česar ni v njem. Nanni Moretti se ne norčuje iz vere/katolicizma/Vatikana¹, čeravno gre za antitezo *Kraljevega govora* (The King's Speech, 2010, Tom Hooper), ki je v abdikaciji zmogel videti le subjekt(iv)no dekadenco oziroma slabičevstvo.² Buñueleva/Shawova ostra neumnost »Hvala Bogu, da sem ateist« se je razredčila do tope umnosti, ko jo Ricky Gervais uporablja na podelitvi emmyjev, kakor lepilni trak za insekte, vabo za moronijo Amerike. Hvaležnost se je transformirala v hvalisanje. Da bi se izognil konvergenci provokatorjev in provociranih, Moretti ustvari lastni Vatikan kardinalov-šolarčkov, ki so se morali roditi za njegovim obzidjem, sicer ne bi nikdar našli poti vanj (po vsej verjetnosti še niso slišali za Opus Dei, kaj šele da bi z njim karkoli imeli). Posajeni pod klopeh izbirajo papeža, kot bi šlo za kontrolko, vključno s prepisovalskimi pogledi k sosеду, po oddaji glasov se njihovi notranji zedinjajo v molitev, vse do povišanih tonov panike: »Ne izberi me, Gospod, nisem dorasel.« Nebogljenost. Na papeževanje obsojeni Melville še bolj kot na albinastega Leviatana Mobyja Dicka potegne na piccolinastega pisarja Bartlebyja, iznajditelja formule »Raje bi, da ne«. Ali po Deleuzovo: »Raje ne bi nič kot nekaj: to ni volja po nič, to je rast nič a volje.« Če se *Habemus Papam* dopolnjuje z *Melanholijo* (Melancholia, 2011, Lars von Trier), po zgledu Walterja Benjamina³ izdatneje stavi na kemijo štirih temperamentov in nebesnih gibanj/privlačnosti kakor na Freuda. Melvilla trpinči acedija, bolezen menihov, asketov in Baudelaira, otrplost, apatičnost. V skladu s tomistično tradicijo bi se moglo misliti, da zanemarja svoje obveznosti, se izogiba odločitvam, da

1 Kot tega ni počel niti v Dnevniku predmestnega župnika oziroma *Maša je končana* (La messa è finita, 1985).

2 Nasprotje tega je zmožnost zdeklamirati besedilo, katerega ghost writer naj bi bil svetovni duh sam. Jecljanje se mora nujno artikulari, žrtvovati kot žgalna daritev, da bi lahko nastal motivacijski/mobilizacijski govor. Nacija navdušeno odobrava kralju, ki se mu s pomočjo učitelja govora/ljubiteljskega psihoanalitika posreči tisto, kar se sicer pričakuje od vsakega šolarčka. Zaščitniško pomilovanje na liniji Kafkove zgodbe Pevka Jožefina ali mišji rod.

3 Več o tem v uvodni besedi Susan Sontag k angleški izdaji Benjaminove Enosmerne ulice in drugih spisov.

je nevarno blizu smrtnega greha lenobe. Problem ni v tem, da se mu ne bi ljubilo, temveč da pascalovska/kierkegaardovska izbira nima nič s proceduralnim selekcioniranjem državnega tajnika, papeževga imena ali osebnega grba, v skladu z instrumentalnim umom tiskovnega predstavnika, ki ga skrbi, ki skrbi le za to, da postopki čim prej stečejo oziroma tečejo čim bolj nemoteno, da se obstalost predstavnike mašinerije, ki rotira maskote, odpravi.

»V tančico personalizacije je vtakano, da odločajo ti, ki so na vrhu, ne anonimna mašinerija, in da je na socialnih vrhovih odločanja še življenje; Beckettovi umirajoči odgovarjajo na to,« Adorno⁴ zapiše v Angažmaju. Čeravno Moretti v *Aprilu* (Aprile, 1998) zatrdi, da si ljudi ne želi pomirjati, se mora že od najzgodnejših filmov zagovarjati pred komitejem za angažiranost, znano tudi kot »družbena kritičnost« ali »političnost«, tem odmevom, dediščino socrealizma, ki je državno sankcionirana (uradniška kategorija pri točkovanju za subvencije, štipendije, nagrade itd.: ždanovski koeficient) in ki se v najbolj majestetičnih različicah upravičuje prek badioujevske zahteve po enoznačnosti. Daleč od tega, da bi se Moretti zadovoljil z rešitvijo *Sullivanovih potovanj* (Sullivan's Travels, 1941), ki si jo je Preston Surges privoščil med drugo svetovno vojno ali po njem Woody Allen v *Stardust Memories* (1980): v *Aprilu* koleba med dokumentarcem o italijanskih volitvah in muzikalom o slaščičarju trockistu, z vseh strani obdanem s stalinisti, ob koncu se odloči za slednjega, vendar vmes, med samim trajanjem, *8½* (1963, Federico Fellini) style, posname tudi prvega. V *Kajmanu* (Il caimano, 2006) ga mlada režiserka, ki hoče delati film o Berlusconiju, vpraša, ali res misli, da je pravi čas za snemanje komedije. »Za komedijo je vselej pravi čas!« se izstrelil odgovor. Kar se verzirancem subverzije kaže kot pomanjkanje radikalnosti, je Morettijev podpis. Podpis komedije: blagost, ki je nadaljevanje Chaplina ali Tatija, a tudi Truffautovih nežnih opisov silovitih občutij,

4 Moretti v te razprave sodi tudi prek tabloidnega, dinastičnega detajla: njegova nekdanja partnerka je Silvia Nono, hčerka Luigija Nona ter vnukinja Arnolda Schönberga, Adornovega favorita. Ko se *Habemus Papam* zaključi z Miserere ubežnika iz serializma Arva Pärta, ta zazveni skoraj kot zavzdih olajšanja, kakor bi se Moretti otresel serioznosti pedigreja, družinskodrevesne ukoreninjenosti, s katero bivša paradira na geni.com.

Na begu pred Enzensbergerjem v *Dragem dnevniku*

in ki deluje znotraj popularnih, populističnih form (sentimenta). Blagost, ki se pusti zmerjati s humanitarno povprečnostjo in za katero se zdi, da ima moč razblagovljenja. Med preroki-blazneži-klovni Hyde Parka Moretti razglašča, da bi model levice namesto Sovjetske zveze ali Maove Kitajske morala biti Emilija-Romanja, regija, ki ima najboljše⁵ varstvo otrok, najboljše socialno varstvo, najboljše bolnice na svetu. Reči klovni, tudi v primeru Žižka, še zdaleč ni dovolj. Potrebna je taksonomija, četudi le za to, da bi se ji uhajalo. Moretti se gre klovna, ki krši kod komedije in se preizkuša v cirkuški terra incognita: konstruktivnem, stvarnem. Oksimoron: klovni reformist. Se »najboljše« nanaša na blagost? Koliko se ta sme križati z učinkovitostjo? Do kod se približa misli Čehova, da je v elektriki in pari več ljubezni do človeštva kot v deviški čistosti in odrekanju mesu, in do kod Chestertonu, ki »s solzami ponosa« raje kot Byrona prebira vozni red železnice (mar ne tudi Eichmann, zunaj ali znotraj steklene komore, v katerem

Arendtova vidi bolj klovna kot pošast)?

Koliko funkcioniranja prenese klovni-umetnik, preden začne kričati? Adorno ni apriori proti eskapizmu, a treba je znati bežati: »Escape filmi niso tako gnusni zato, ker obračajo hrbet izžeti eksistenci, ampak ker tega ne počno dovolj energično, ker so sami prav tako izžeti, ker se zadovoljstva, ki jih hlinijo, ujema jo s sramoto realnosti, odrekanjem.« Papež na begu. Baconov predelani, deformirani Velázquezov Inocenc, katerega telo skuša uiti skozi kričeča usta, rečeno z Deleuzom: »Papež Inocentij X. kriči, vendar kriči za zaveso, ne samo kot tisti, ki ga ne moremo več videti, temveč tudi kot tisti, ki ne more več videti, ki nima več kaj videti, katerega edina funkcija je, da naredi vidne sile nevidnega, ki so ga pripravile do krika, sile prihodnosti.« Krika ne vidimo na obrazu tistega, ki naj bi kričal, vidimo ga na obrazu drugih in še bolj na nečem, kar sploh ni obraz: vatikanska balkonska vrata kot zevajoča usta, zevajoča glava ter v vetru

kakor lasje plapolajoča zavesa. Unavzočena odsotnost, prezenca nerepresentabilnosti, ki bi jo fiksna ideja psihoanalitičarke prekrila z »mankom starševske ljubezni«. Psihoanaliza krika, krik, (pre)konvertiran v spoved, je zadnje, kar bi priporočil Antiojdip. Vseeno ju je za trenutek nujno ugledati enega nasproti drugemu, pastoralni stand-off, kje drugje kot v Rimu, papež versus psihoanalitik, bilo je nekoč na Zahodu. Beg, ki sledi, ni odsotnost poguma, ni beg pred odgovornostjo, je beg-odgovor. »Shizofrenik na sprehodu je boljši model od nevrotika, ležečega na analitikovem kavču. Vdih svežega zraka, razmerje z zunanjim svetom.« Beži pred Rimom in po Rimu, beži pred Petrom-Skalo, petrifikacijo. Logika občutja, logika senzacije: nasilje občutja namesto nasilja spektakla.

Na omnibusu Melville vadi, razvija omnibusni, vsevključujoči govor: »Mi, ki imamo srečo, da verjamemo, da razumemo stvari. Toda zadnje čase ima Cerkev težave z razu-

Kar se verzirancem subverzije kaže kot pomanjkanje radikalnosti, je Morettijev podpis.

5 Moretti vztrajno uporablja bolj športnozanesenjaško kakor tržno terminologijo najboljšega: obstaja najboljši psihoanalitik ter tudi drugi najboljši psihoanalitik, obstajajo najboljši dermatolog, najboljši režiser ...

Slaščičar trockist v Aprilu

mevanjem stvari.« Še TV mnenjski voditelj, naravnost iz Bourdieujeve analize, sprva suvereno razmetava z ustaljenimi idejami, predstavami, ki utrjujejo predstavnost, ki pomirjajo, tolažijo, zagotavljajo – kohezijo, a se nenadoma zagozdi, o(b)stane brez teksta: »Posledično nas to vodi ... nas to vodi ... Ne, improviziram. V resnici sem popolnoma zbe-gan. Gledalce prosim odpuščanja, odpuščanja vseh vas ... oprostite mi.« Tako so eni redkih, ki stvari še razumejo, teoretski psihoanalitiki (ne vulgarni marksizem, mark-my-Marx vulgariziranje). Subjekt, ki se zanj predpostavlja, da ve: kralj filozof, suženj sveta. Kolikor vse zastopijo, kolikor svet suvereno zaobjemajo s svojimi pojmi, matemati, diagrami, »mislim, torej semantiziram«, ga tudi zastopajo, so zastopniki, ne najmanj trgovski, zavarovalni itd. Lažno prerokovanje s funkcijo odvrta-nja. So ena poslednjih obramb pred vdorom realnega. Koliko heglomarxomaokaolacano-vec pleše na rezilu britve? Noben. V razmerah dvoma postane odločilno, v kaj se že zlasti ne verjame.

Melville ne podvomi v Boga, tisto, kar je na preizkušnji, je vera v reprezentacijo, v delegiranje. Kako naj predstavlja nekaj, za

kar niti ne ve, kaj je? Ne more se avtorizirati kot avtoriteta. Nikakršna trema pred nastopanjem kot faktor faliranega igrilstva, temveč tremor, tresenje Zemlje. The one ne more biti že zato, ker čuti, da je množstvo. Skupaj z igralcem preigravata vse vloge v Utvi Čehova, vključno z veznim tekstom, a razlika je v tem, da igralca daje božji kompleks, točneje, božji solipsizem. Melville ne more biti papež, a to ne more biti tudi nihče drug, oblasti se ne da personalizirati. What's God got to do with it? Če Bog obstaja in ima kaj z izbiro Melvilla, ne stori napake, saj napaka ni v njegovi moči; z izvolitvijo papeža, ki se odpove papeževanju, tudi mimo konkretno izgovorjenih besed, ne izroči leaderja, temveč lead, namig, ne vodjo, temveč vodilo. »Velike spremembe«, ki naj bi spričo odstopa izostale, so sprožene ravno z njim. Brezvladje sredi Rima. *Habemus Papam* je apokalipsa, razodetje, brez ognja in žvepla, brez srpov in kladiv. Drhteča zavesa balkonskih vrat ni praznina, je razprtje.⁶ »Milijarda«, to reprezentirajoče in reprezentirano, milijarda pričakujočih, otrpne. Otrpne v Petra-Skalo. Milijarda se

6 *Habemus Papam* je lahko tudi uvod v konservativni anarhizem Gorazda Kocijančiča, njegovo Erotiko, politiko itn.

konkretizira, postane papež, vsak zase in vsi skupaj. »Razgraditev ustroja požene v beg socialno reprezentacijo mnogo učinkoviteje kot kakšna 'kritika' in izvrši deterioralizacijo sveta, ki je sama po sebi politična in nima nobene zveze z intimističnim dejanjem,« pove Kafka Deleuze-Guattarija. Kaj sledi otrplosti? V kaj se požene manjšinski beg kot zadeva milijarde? Kaj ga loči od panike ali obupa, kakšno postajanje je ta kompozicija⁷ kaosa? Če sploh kaj more/mora slediti, to ravno ne sme biti nadaljevanje. Vsekakor nič takšnega, kar bi se dalo izvedeti na televiziji Lombardinija-Berlusconijska, kakor ji pravi Serge Daney, in kar more biti oklicano za epizodo: 30 sekund izvenprogramskega newsreela, 30 sekund nad Rimom, trikrat deset sekund Inocenca, ki hitro, prehitro minejo, minejo, kot da jih nikdar ne bi bilo.

7 V skladu s svojim razlikovanjem med figurativnim in figuralnim Lyotard v Adorno kot hudič zapiše: »Prenehati komponirati v politiki je prenehati in absentia konzervirati idejo totalnosti, vojaške, industrijske, klerikalne organizacije, ki reprezentira totalnost, prenehati konstruirati 'partijo'. Namesto politična ficta-fingens – politična figura. Kaj je lahko afirmativna politika, ki ne išče podpore v reprezentantu (partiji) negativnega, itd.? To je vprašanje, ki ga je Adorno zapustil in opustil.«